

SÁROSPATAKI REFORMÁTUS
TEOLÓGIAI AKADÉMIA

FODORNÉ NAGY SAROLTA:

A Makkai-féle „bocher-iskola”

Az ünnepek arra szolgálnak, hogy ne hagyjunk feledésbe merülni olyan értékeket, amelyeket a történelem Ura egyszer már kezünkbe adott. Makkai Sándor munkássága is ilyen érték. Méltán verte le róla a port műveivel Fekete Károly.¹ Mi az, amit ehhez jelen tanulmánnyal hozzáadhatunk? Kinyújtjuk Makkai Sándor életművének egy mozzanatát: az általa megalakított gyülekezeti missziós iskolát.

A Makkai-féle gyülekezeti iskola a „Rákosi-dossziében”

Makkai Sándor missziós iskolájának gyújtó erejét Kiss Roland dunamelléki főgondnok, konventi világi elnök izzó gyűlölete igazolja, amelyről Rákosinak írt beszámolója tanúskodik. A jelentés a „Rákosi-dossziében” lapult a kommunista párt levéltárában(!). Ebben Kiss Roland tájékoztatta Rákosit, hogy Enyedi Andor tiszáninzeni püspök szorgalmazására állandó jellegű tanfolyam jönne létre gyülekezeti munkások képzésére Sárospatakon. Részlet Kiss Roland jelentéséből:

„A tanfolyamnak saját vezetője, szervezete, tanulmányi, nevelési és képesítési szabályzata lenne, és külön otthona. A hallgatóktól előképzettséget nem kíván, csak a szolgálatra való alkalmasságot. A hallgatók fele nő lehet. [...] A tanfolyam hároméves keretre terjedne. A tervezett sárospataki iskolának dr. Makkai László lett volna az igazgatója. [...] Közöltem velük [megj.: Bereczkyvel és Péter Jánossal], hogy „bocher-iskola” létesítéséhez semmi esetre sem járulok hozzá. [...] Megragadom azonban a tervezetnek azt a részét, amely ilyen tervezett intézmény

¹ FEKETE Károly: *Makkai Sándor gyakorlati teológiai munkássága*. Első kiad., RKSI, Debrecen, 1997, második kiad.: Az Erdélyi Református Egyházkerület kiad., Kolozsvár, 2000; *Egyházunk egyik ébresztője: Makkai Sándor*. Kálvin János Kiadó, Budapest, 2001; *Tudománnyal és a hit pajzsával*. Az Erdélyi Református Egyházkerület kiad., Kolozsvár, 2008.

mindennemű szükségleteinek fedezetéről gondoskodik. Ezt a fedezetet egy olyan továbbképző tanfolyam létesítésére kell fordítani, ahol a most működő református lelkészek megszerezhetik azokat az ismereteket, amelyek elengedhetetlenül szükségesek ahhoz, hogy szolgálatukat a népi demokráciában a dolgozó nép érdekeinek megfelelően láthassák el. Ez a feladat előbbre való, [... mert] Bereczky régebbi megállapítása szerint a most működő lelkészi kar az a szigetelő réteg, amely a református (különösen falusi) tömegeket elzárja a haladás és fejlődés lehetőségei elől. Szerintem mindenekelőtt ezt a szigetelő réteget kell átalakítani közvetítő réteggé, amely a szocialista társadalmi rend építésébe kapcsolja a dolgozó tömegeket egyházi vonalon is. Ezt a szigetelő réteget nem szabad tovább egy percig sem érintetlenül hagynunk. Fel kell számolnunk, akit lehet átképzéssel, akit ily módon nem, azt pedig másképpen. Érdekes, hogy Péter János azonnal magáévá tette álláspontomat és bevallotta azt, hogy a »bocher-iskola« találó minősítés.

[...] Makkaiék a Gyülekezeti-munkásképző tanfolyam címén minél rövidebb idő alatt százezernyi református agitátort akartak kiképezni, mire a Református Egyház a »föld alá kerül«, hogy akkorra már készen álljon a szervezet a nyugati célok szolgálatára. [...] A tanfolyam hallgatóit hathónapos kurzusok után szétbocsátották volna országszerte a gyülekezetekbe, minden kétszer-hathónapos tanfolyam után egy újabb csoportot bocsátottak volna ki. A volt hallgatók azonban nem szakadtak volna el a sárospataki központtól, az igazgatóságtól. Az eredeti terv szerint évenként egyhónapos továbbképző tanfolyamon találkoztak volna, és ez által, nemcsak állandó szervezeti egység létesült volna a kibocsátott »gyülekezeti munkások« között, hanem az egységes szellemi irányítás is biztosítva lett volna. [...] A sárospatakihoz hasonló »bocher-iskolát« Debrecenben is létre akartak hozni, de a debreceni tanfolyam felállításiára csak később kerülne sor.”²

A szokásokhoz híven értékelő tömör összefoglalás olvasható a jelentés végén:

„Sikerült: Megakadályozni a Makkaiék által tervezett református egyházi »partizán-szervezet« létesítését [...]. Lezárva: 1950. aug. 9.”³

2 Politikatörténeti Intézet Levéltára (PIL) 276.f. 65/362. ö.e., Kiss Roland jelentései. Lezárva: 1950. aug. 9. (FODORNÉ NAGY Sarolta, eddig nem publikált kutatás, 2005.)

3 Uo.

Valamivel később Kiss Roland újabb jelentést tett Rákosinak:

„Az EVT egyszerűen beszüntette a folyó évre szóló segélyek küldését, sőt azt meg se kezdte, miután kiderült, hogy Makkaiéknak nem sikerült megszervezni Sárospatakon a »laikus egyházi munkás-képző intézetet«, mivel ezt határozott ellenállással megakadályoztam. Az intézet ugyanis központja volna egy nagy kiterjedésű protestáns »partizán«-há-lózatnak, amely »az átmeneti időre« biztosította volna a protestáns élet folytonosságát – »nyugati« elképzelés szerint.”⁴

A fenti idézetek arról tanúskodnak, hogy a Kiss Roland⁵ által „bocher iskolának” nevezett gyülekezeti munkásképző tanfolyam gondolatában magerő rejtőzött, Isten országának ereje. Politikai intézkedéseknek köszönhetően kéréséletű lett, mégsem volt fölösleges, ha ma tanulunk belőle. Talán „mi érettünk íratott meg” (1Kor 9,10) rövid élete és tanterve?!

A gyülekezeti missziói iskola kifformálódása

A missziói iskola gondolata ellenséges korszellemben fogant. „Az evangéliumi egyház ma egy élet-halálharc ütközőjébe került” – mondta Makkai.⁶ Az egyház nem azílium többé, nem emberi rendszerek garantálója és szolgálója, és több mint adminisztrációs, liturgusi vagy pedagógiai alakulat. Föl kell vállalnia a fölszabadító harcot a Vesztőszellem, a Hazugság atyja ellen.⁸ Ennek megfelelően mozgósítani kell a tagságot. Az egyházat át kell szervezni Krisztus hadseregévé a missziói parancs és a lelki fegyverzet jegyében. (Ef 6,11-18; Mt 10,34). Ugyanezt egyházkormányzati szinten Ravasz László mondta ki: az egész egyháznak kell „hitvalló egyházzá átalakulnia. Ez pedig a misszió fokozott igényét jelenti és egy nagyvonalú evangélizációs hadjárat megindítását.”⁹

4 Uo., *Kiss Roland jelentései*, 1950. aug. 10-től okt. 15-ig.

5 Kiss Rolandot (1888–1967) az MSZMP – feleségével együtt – saját halottjának tekintette. <http://zsinatilevtar.hu/tartalom/51-fond-kiss-roland-iratai>

6 MAKKAJ Sándor: *Az egyház missziói munkája*. Révai-kiadás, Budapest, 1938. (1–382.), 52.

7 MAKKAJ S.: *Az egyház missziói munkája...*, 54.

8 MAKKAJ S.: *Az egyház missziói munkája...*, 54–55.

9 RAVASZ László: Az 1947. évi zsinat 350. sz. határozatához készített elnökségi előterjesztés. In uő: *Emlékezéseim*. Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya kiad., Budapest, 1992. (401–412.), 410.

Makkai munkásságát elismerve, a Konvent 1947. áprilisi ülése megválasztotta konventi missziói előadónak.¹⁰ Új tisztségében Ravasz így köszöntötte Makkait: „Az ő hatásköre, az előtte megnyíló lehetőség, az a hatás, amit a református egyház lelki életére közvetve gyakorolhat, valójában nagyobb, mint a püspököké, akiket sokszor anyagi, jogi, igazgatási és társadalmi feladatok vonnak el a tiszta pásztori és missziói munkától.”¹¹

Makkai először is az ágazati missziói munkák lelkületi és szervezeti egységesítését tűzte ki célul,¹² és a gyülekezeti közösség kezébe helyezte a misszió ügyét. A gyülekezetet nem kívülről kell misszionálni – vallotta –, hanem önmagát újítja meg, belülről. A gyülekezeti misszió nem külön program, azáltal létezik, hogy minden mozzanatát a szeretet hatja át. Nem erőszakos, mert az igazi erő nem kényszerít, hanem hat.¹³ A gyülekezeti misszió a „Szeretet imperiumának érvényesítése.”¹⁴ A szeretetközösség életközösséget hív létre. Nem elégszik meg a lelki közösséggel, mint pl. imádkozás, bibliaolvasás, lelki beszélgetések, hanem a gyakorlati élet problémáinak megoldását keresi tekintet nélkül a társadalmi rangbeli különbségekre.

Az új missziói látás a „belmisszió” elnevezést mellőzte,¹⁵ nemet mondott az egyesületi formákat hordozó pietizmusra és részben a racionalizmussal szembeálló új pietizmusra. Nem adott táptalajt a vallásos individualizmusnak, elkülönülési igényeknek. Makkaiék kimondták, hogy „A német pietista belmisszió által kitaposott régi út [...] a mostani körülmények között már elégtelen és nem jó. [...] A sok munkacsoport, amelyekben a gyülekezetnek mégis legfennebb húsz százaléka van benne, felemészti a lelkipásztor minden erejét és gondozatlanul hagyja a nyolcvan százalékat. Holott arra volna szükség, hogy a gyülekezet centrumában élő hitű tagokból szolgáló közösség alakuljon, amely a lelkipásztorral szoros közösségben végeznék a szolgálásokat.”¹⁶ Makkai többször hangsúlyozta: a Szentírás szövetséget ismer, egyesületet nem.¹⁷ Ravasz is intett: „Olyan időknek megyünk elébe, amelyek

10 FEKETE Károly: *Makkai Sándor gyakorlati teológiai munkássága*. Az Erdélyi Református Egyházkerület kiadása, Kolozsvár, 2000. (1–197.), 34.

11 RAVASZ László: *XXVI. püspöki jelentés*, Budapest, 1947. november 18. In: BÁRCZAY Gyula (szerk.): *Válogatott írások 1945–1968*. EPMSz kiadása, Bern, 1988. (121–137.), 122.

12 MAKKAI Sándor (szerk.): *Útmutató a gyülekezeti misszió munkájához*. 1947 ősz. Református Egyetemes Konvent kiad., Budapest, 1947. (1–104.), 5.

13 MAKKAI S.: *Az egyház missziói munkája...*, 256.

14 MAKKAI S.: *Az egyház missziói munkája...*, 254.

15 MAKKAI S.: *Útmutató...*, 3.

16 MAKKAI Sándor: Konventi missziói előadó jelentés. Az Egyetemes Konvent 1950. május 12-i ülésén. In: *Református Gyülekezet*, 1950. június, II. évf. 6. sz. (428–444.), 429.

17 MAKKAI S.: *Az egyház missziói munkája...*, 231., 267.; Makkai Sándor: Református Nőszövetség. A Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményei Kézirat-

máról holnapra lehervaszthatják az egyesületi keresztyénséget, de ártalmatlanul vonulnak tova a Szentlélekben megújult élő egyház kőszikláira épített bástyái felett.”¹⁸ Mindketten látták, hogy a „politikai hatóság a legkönnyebben a központilag irányított szervezetek vezetőit tudja manipulálni. A megújult gyülekezetek sorával azonban sokkal nehezebb elbánni.”¹⁹ Az idő őket igazolta. Állami utasításra 1949-ben egyházunkban is megszüntették az összes egyesületet.²⁰ Nem mentvén a pártállami gyilkos szándékot, különös módon a politikai rendelet az egyház javát szolgálta.

Makkai Sándor 1948. július 14-én megalakította az Országos Református Missziói Munkaközösséget az evangelizáció és a gyülekezetépítő munka egységes és rendszeres végzésére,²¹ szinte válaszként az alig egy hónappal korábban kimondott iskolaállamosítási törvényre(!). Az Egyetemes Konvent 1949. május 19-i ülésén jóváhagyta a Missziói Munkaközösség megalakulását, munkaprogramját és működési formáját.²² Ezzel a munkaközösség átvette az egyház megújulásának irányítását a „független egyháztársadalmi egyesületek keretében végzett többé-kevésbé önkéntes”²³ munkások kezéből, és az egész egyház, ezen belül a gyülekezetek feladatává tette.

A Missziói Munkaközösség Berekfürdőn 1949. július 14–16-án tartott konferenciája nagyszabású programot vázolt fel. Megállapította, hogy a második világháborút követő ébredési hullámban az evangélizáció nyomán tízezrek²⁴ tértek meg, de utógondozásuk elmaradt, ezért központi gondolatként hirdette meg: *a hitre ébredteket tanítani kell*. Elhatározták, hogy a következő évtől a gyülekezetépítő szolgálat középpontjába a középfokú *bibliai tanfolyamok* megszervezését helyezik.²⁵ Bibliaiskolák eddig is működtek, de

tára, TIREK, Kt. 4947. In: Fekete Károly: *Egyházunk egyik ébresztője: Makkai Sándor*. Kálvin Kiadó, Bp., 2001. (95–106.), 98.

18 RAVASZ L.: *XXVI. püspöki jelentés...*, 127.

19 FEKETE K.: *Makkai Sándor gyakorlati teológiai munkássága...*, 67.

20 MAKKAJ S.: Konventi missziói előadó jelentés..., In: *Református Gyülekezet*, 1950. június, II. évf. 6. sz., 439.

21 (s. n.): *Evangélizáció és gyülekezetépítés a magyarországi református egyházban*. A Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményei Kézirattára, TIREK, Kt. 4958. (1–2.), 1.

22 (s. n.): Az Országos Missziói Munkaközösség berekfürdői konferenciája. Hírek, közlemények rovat. In (Makkai S. felelős szerk.): *Református Gyülekezet*, Református Egyetemes Konvent kiad., Budapest, 1949. augusztus, I. évf., 6. sz. (1–80.), 66.

23 Czeglédy Sándor in: FEKETE Károly: *Egyházunk egyik ébresztője: Makkai Sándor*. Kálvin Kiadó, Budapest, 2001. (1–117.) 24.

24 Uo., 429.

25 MAKKAJ S.: Az Országos Református Missziói Munkaközösség gyülekezeti szolgálata. In: *Református Gyülekezet*, 1949. július, I. évf. 5. sz. (38–41.), 38.

az ébresztés fázisán nem tudtak túljutni részben azért, mert az evangélizációt kellett pótolniuk, részben pedig azért, mert nem volt elegendő számú kiképzett vezető.²⁶ Vallották, hogy a tanítói szolgálat nem pótolhatja az ébresztési szolgálatot, viszont a hitre ébredteket segíteni kell, hogy elmélyülhessenek Isten Igéjének megismerésében. Jóváhagyták a bibliai tanfolyam bemutatott tervét, és azt kötelezőnek mondták ki a megszervezendő középfokú tanfolyamok számára. Kimondták azt is, hogy a tanfolyam befejezése után az Intézőtanács által kiküldött bizottság előtt kinek-kinek vállalt tárgyköréből kollokválnia kell, és próbatanítást kell tartania.²⁷ A konferencia határozott 14 munkaág összefogásáról, azok vezetőjéről és képviselőinek számáról az alábbiak szerint:

1. Gyermekmunka – dr. Ecsedy Aladár (képviselő: 4 fő)
 2. Ifjúsági munka – Nagy Gyula (képviselő: 10 fő)
 3. Női munka – Pilder Mária (képviselő: 5 fő)
 4. Evangélisták Munkaközössége – Farkas József (képviselő: 8 fő)
 5. Bethánia Egylet – Szikszai Béni (képviselő: 8 fő)
 6. Diakónia – dr. Bodoky Richárd (képviselő: 8 fő)
 7. Zsidómisszió – Kádár Imre (képviselő: 4 fő)
 8. Pogánymisszió – dr. Victor János (képviselő: 5 fő)
 8. Tanítói munkaág – Szabó Sándor (képviselő: 6 fő)
 10. Tanulmányi csoport – dr. Pákozdy László (képviselő: 5 fő)
 11. ORLE – Szabó Imre (képviselő: 4 fő)
 12. OPRPSz – dr. Matolcsy Sándor (képviselő: 6 fő)
 13. Szórványmunka – Dóczy Antal (képviselő: 5 fő)
 14. Sajtó – Péter János (képviselő: 8 fő).
- Elnök: dr. Makkai Sándor.²⁸

Érdemes megfigyelni, hogy az első három helyre a gyermek-, ifjúsági és női munka került! A jövőépítő stratégia legfontosabb bázisai!

²⁶ Uo., 38–39.

²⁷ (s. n.): Az Országos Missziói Munkaközösség berekfürdői konferenciája. Hírek, közlemények rovat (66–69.). In (Makkai S. felelős szerk.): Református Gyülekezet, 1949. augusztus, I. évf. 6. sz., 67.

²⁸ Hírek. In: *Református Gyülekezet*, 1949. augusztus, I. évf. 6. sz., 69.

A gyülekezeti bibliaiskola meghirdetése

A gyülekezeti bibliaiskola fő célja az volt, hogy összegyűjtse, kiképezze és felajánlja a gyülekezeteknek azokat az önkéntes munkásokat, akik az evangélikáció nyomán a gyülekezeteikben folytatandó lelki szolgálatoknak felelősségére ébredtek.²⁹ Ennek érdekében a munkaközösség Intézőtanácsa felhívást intézett, hogy akiket Isten Lelke indít, és elhívást éreznek a missziói munka bármelyik területére – függetlenül attól, hogy addig részt vettek-e benne –, jelentkezzenek a Missziói Munkaközösség irodájában (Bp., Abo-nyi u. 21.). Lehetett jelentkezni hívogató-építő vagy bibliaiskolai munkára.³⁰ A munkaközösség hivatásos munkásokat is tervezett szolgálatba állítani, akiknek számát a lehető legkevesebbre korlátozta, akiket „nem aszerint kell alkalmaznunk, hogy kinek volt eddig konventileg létesített állása, hanem hogy ki alkalmas valamelyik hivatás betöltésére, tekintet nélkül arra, hogy eddig hol szolgált.”³¹

A gyülekezeti bibliaiskola felépítése és tanterve

a) Az első előadóképző (felsőfokú tanfolyam)

A Missziói Munkaközösség Tanítói ága rendezte meg az első előadóképzést Sárospatakon,³² 1949. augusztus 8–19. között. Előadók voltak: Pákozdy László (Ószövetségi kijelentéstörténet), Kiss Sándor Pápáról (Újszövetségi kijelentéstörténet), Nagy Barna és Márkus Jenő (Hitrejutás és élet a hitben), Makkai László (Isten Országáé és a történelem), Kádár Imre (Egyház és világ), Koncz Sándor (Az egyház élete), P. Tóth István (Diakónia), Makkai Sándor (Lelkigondozás), Döbrössy Lajos (Pogánymisszió) és Kádár Imre (Zsidómisszió). A tanfolyam kötött anyaga 80 órás volt, ebből 58 órát ölelt fel a tanmenet szerinti anyag, további 22 óra pedig egyes részek bővítésére, elmélyítésére szolgált. Utóbbi keretében különös hangsúlyt kapott az egyházi énekügy, amelyről Szabó Sándor és Szabó Ernő tartott előadást. Döbrössy Lajos még az Iszlámról, Makkai László az Ökumenikus mozgalomról.

29 (s. n.): *Evangélikáció és gyülekezetépítés...*, SRKTGY Kézirattára..., 1.

30 MAKKAI S.: *Az Országos Református Missziói Munkaközösség gyülekezeti szolgálata*. In: *Református Gyülekezet*, 1949. július..., 41.

31 MAKKAI S.: *Konventi missziói előadó jelentés...*, In: *Református Gyülekezet*, 1950. június, II. évf. 6. sz., 435.

32 *Hírek, közlemények*. In: *Református Gyülekezet*, 1949. szeptember, I. évf. 7. sz. (80–81.), 80.

Példaértékű, hogy a tanfolyam résztvevői rendszeresen mindennap szolgálták a gyülekezeti istentiszteleteken és bibliaórákon, és váltakozva vezették a tanfolyam esti áhítatait és csoportos igetanulmányait. A sárospataki tanfolyam úrvacsoraosztással egybekötött istentisztelettel zárult.³³

Ezen az első előadóképzőn 62 hallgató vett részt, 44 férfi és 18 nő, jobbra lelkészek és vallástanárok, de 26 nem lelkészi jelentkező is. A hallgatók között 25 éven aluli 16 fő volt, 25–40 év közötti 33 fő, 40 éven felüli 13 fő.³⁴ „Jóllehet a hallgatóság előképzettsége nem volt egyforma, az imádság és az Ige közösségében olyan légkör alakult ki, mely nagy reményeket keltett.”³⁵ A résztvevők szinte egyöntetűen állapították meg, hogy egyházunk életében ez a szolgálat történelmi jelentőségűvé válhat. A közlemény megjegyzi, hogy „ez az együttlét egyházunk legalább is kétirányú ébredési vonalának első, fenntartás nélküli egymásra találása volt.”³⁶

A sárospataki tanfolyam a középfokú tanfolyamok számára készítette föl az előadókat. Mivel sok jelentkezőt már nem tudtak fogadni,³⁷ további előadóképzőt is szerveztek Budapesten. A két helyszínen összesen 117 hallgató vett részt. Közülük 104 állt vizsgára és 99 nyert képesítést vezetésre, illetve előadásra.³⁸

b) Középfokú bibliai tanfolyamok

A középfokú bibliaiskola tantervét francia és holland minták alapján, és az új vallásoktatási tanterv tanulmányozásával állították össze, különös tekintettel a legújabb kijelentéstörténeti teológiai eredményekre (pl. Cullmann, Stauffer), de mindenekelőtt a gyülekezeti ébredés szükségleteire. Vezérgondolata volt: egységes *kijelentéstörténeti* bibliai látást adni, és az Ige alapján gyakorlati gyülekezeti munkára nevelni.³⁹ A Bibliát nem csupán az egyéni hit- és üdvtapasztalat felől, hanem elsősorban Isten üdvterve felől nézve tanították, „arra törekedve, hogy a hallgatók sajátítsák el a Bibliával való helyes életét. Azt ne mint elvont eszmék gyűjteményét olvassák, ne elszigetelt arany-

33 Hírek, közlemények. In: *Református Gyülekezet*, 1949. október hó, I. évf. 8. sz. (80–81.), 80.

34 Uo.

35 Uo.

36 Uo., 81.

37 Uo., 81.

38 MAKKAJ S.: Konventi missziói előadó jelentés. In: *Református Gyülekezet*, 1950. június, II. évf. 6. sz., 436.

39 Hírek, közlemények. In: *Református Gyülekezet*, 1949. október, I. évf. 8. sz., 80.

mondásokat, varázsigeiket szakítsanak ki belőle, hanem mint az élő Isten cselekvését a teremtett világgal, s ezen belül az Ő népével üdvtörténeti összefüggésben értsék meg,⁴⁰ s a hit analógiája alapján találják meg saját helyüket és szolgálatukat. Az üdvtervre épülő tananyag „Isten Országára néző élet- és szeretetközösségre”⁴¹ nevelt.

A tanfolyamok tantervének átütő erejét *üdvtervi szemléletének* tulajdonították, amiről maguk a hallgatók tettek sokszor egészen megrendítő bizonyosságot.⁴² A tananyag üdvtörténeti kulcspontok alapján épült fel.⁴³ Úgy készítették el, hogy az alapfokú tanfolyamok anyagául is szolgálhasson. A tantervet a Konvent hagyta jóvá. Tárgykörei: ószövetségi bibliaismeret (16 óra), újszövetségi bibliaismeret (14 óra), a hitélet kérdései (8 óra), egyház- és kultúrtörténet (16 óra), a gyülekezet élete (14 óra), és külön erre vállalkozók számára az énektanítás.⁴⁴ A tanfolyamok három hétig tartottak, napi 4 óra előadást és legalább 2 óra megbeszélést ütemeztek be,⁴⁵ általában 3-5 előadót foglalkoztattak. Mindegyiken volt olyan vezető, aki a tanfolyamnak lelkigondozó gazdája volt.

10 helyen indult középfokú tanfolyam, részben egyházi intézmények, részben gyülekezetek és egyházmegyéék rendezésében. 1950 júniusáig országoserte 17 tanfolyam zajlott le, kb. 350 hallgatóval.⁴⁶

c) Alapfokú tanfolyamok

Az alapfokú tanfolyam tananyagát a tanítói munkaág dolgozta ki,⁴⁷ a hitre jutottak és komoly érdeklődők számára indították. Célja: a) Meg kell tanítani a hallgatókat a Bibliában való tájékozódásra könyvek, részek, versek megtalálására; b) Összefüggő látást adni a Biblia tartalmáról üdvtörténeti alapon. Szempontjai: A hallgatók száma lehetőleg ne haladja meg a harmin-

40 MAKKAI S.: Az Országos Református Missziói Munkaközösség gyülekezeti szolgálata. In: *Református Gyülekezet*, 1949. július..., 39.

41 Uo., 40.

42 MAKKAI S.: Konventi missziói előadó jelentés. In: *Református Gyülekezet*, 1950. június, II. évf. 6. sz., 436.

43 (s. n., több szerző): Isten üdvterve. In: *Református Gyülekezet*, 1950. március, II. évf. 3. sz., 167–218.

44 MAKKAI S.: Az Országos Református Missziói Munkaközösség gyülekezeti szolgálata. In: *Református Gyülekezet*, 1949. július..., 41.

45 Uo., 40.

46 MAKKAI S.: Konventi missziói előadó jelentés. In: *Református Gyülekezet*, 1950. június, II. évf. 6. sz., 436.

47 Uo., 435.

cat. A tanfolyamot a lelkész vagy a munkaközösség erre képezett előadója vezesse. Megfelelő időtartama egy hónap, így naponta egy egységet kell átvenni. Az olvasásra kijelölt anyagra az előadó minél gyakrabban hivatkozzon, a foglalkozások végén kérdezze ki a tanultakat. Minden tanítási napon tartson a vezető esti evangélizációs és építő jellegű áhítatot az egész gyülekezet számára, melyen az aznapi tananyag időszerű személyes és közösségi mondanivalóit fejtsse ki. Ezáltal a gyülekezet szélesebb köreit is a tanfolyam munkája mögé lehet állítani. A tanfolyam végén vizsga nem szükséges, de ajánlatos legfeljebb egy-két hónap eltelte után a tanfolyamon végzeteket találkozóra összehívni. Ezt a találkozót össze lehet kötni egy gyülekezeti biblia nap megrendezésével. A tanfolyamot végzett gyülekezeti tagok vegyenek minél tevékenyebb részt a programban karizmáik szerint: bizonyágtétel, kis előadás az üdvtörténet egyik szakaszáról, beszámoló az egyéni és közösségi bibliaolvasásról.⁴⁸

Alapfokú tanfolyamot 20 gyülekezet indított.⁴⁹ A résztvevők száma 20–200-ig terjedt. Közösségképző alkalmaknak bizonyultak, és nagyban hozzájárultak a gyülekezetek szolgáló közösségeinek kialakításához a lelkipásztor körül.

d) Tanulmányi csoport az előadók segítésére

A frontvonalban szolgálókat a háttérben tanulmányi csoport segítette, akik hónapról hónapra közöltek teológiai és gyakorlati tanulmányi anyagot, amelyet az előadók megközelíthető helyen, csoportonként havonta megbeszéltek. Az így kiterjedő munka aztán szükségessé tette egy tanulmányi központ és egy könyvtár létesítését Budapesten.⁵⁰

A Makkai-féle gyülekezeti misszió dinamikája

A Makkai-féle gyülekezeti misszió két lábon állt. Az egyik az evangélizáció, a másik a tanítás. Az „evangélisták” csoportja végezte az ébresztést, a bibliaiskola pedig a bibliai és egyházi ismeret elmélyítését, mert az

48 (s. n.): Tájékoztató az alapfokú bibliai tanfolyamokról. In: *Református Gyülekezet*, 1950. március, II. évf. 3. sz. (218–220.), 219–220.

49 MAKKAI S.: Konventi missziói előadó jelentés. In: *Református Gyülekezet*, 1950. június, II. évf. 6. sz., 436.

50 Uo.

egyes lelkek Krisztusban való megújulása nélkül minden egyébről hiábavaló beszélni, és Isten igéjének megismerésére csak a hitre ébredt lelkek lesznek igazán éhesek.⁵¹

A gyülekezetekben végzett evangelizációk során igénybe vették a gyülekezetből jelentkező hasznos munkásokat⁵² is a gyermekek, ifjak, nők, családok közötti szolgálatban.

A tanítás nem pusztán ismeretközlésben állt, hanem közösségre⁵³ is nevelt.

A munkaágak kiegészítették egymást. A női munka országszerte a leggyümölcsözőbb szolgálati területnek bizonyult.⁵⁴ Országos vezetője Pilder Mária volt, akinek tanfolyamaira egyre több férfi ült be.⁵⁵ Ébredés volt tapasztalható a férfiak és a presbiterek⁵⁶ között is, ami a gyülekezetkormányzás miatt túlbecsülhetetlen. A gyermekmisszióban is egyre szaporodott a hívő gyermekek bizonyágtétele,⁵⁷ ami sok esetben a szülők felé irányult. A gyermekmisszió kezdte megtalálni saját hangját, módját a gyermekek megszólításában.⁵⁸

Figyelmet fordítottak az előkészítő szolgálatra és az utómunkára is. A tanfolyamokat hívogató szolgálat előzte meg. A tanfolyamok után találkozókat⁵⁹ szerveztek. A hallgatókat ténylegesen munkába állították.⁶⁰

Figyelembe vették, ha Isten valamely munkaterületet lezárt előttük. Ha „Isten nem igazolta,”⁶¹ nem erőltették – egészen az ősgyülekezetek mintájára (ApCsel 16,6-7).

A szervezettség, egységes irányítás és az öntevékeny lehetőség⁶² együtt hatékonynak bizonyult.

51 (s. n.): Evangelizáció és gyülekezetépítés..., SRKTGy Kézirattára, TIREK, 1.

52 МАККАИ S.: Konventi missziói előadó jelentés. In: *Református Gyülekezet*, 1950. június, II. évf. 6. sz., 437.

53 Hírek. In: *Református Gyülekezet*, 1949. augusztus, I. évf. 6. sz., 67.

54 МАККАИ S.: Konventi missziói előadó jelentés. In: *Református Gyülekezet*, 1950. június, II. évf. 6. sz., 432–433.

55 Uo., 437.

56 Uo., 433.

57 Uo., 432.

58 Uo., 434.

59 (s. n.) Tájékoztató az alapfokú bibliai tanfolyamokról. In: *Református Gyülekezet*, 1950. március, II. évf. 3. sz. (218–220.), 219–220.

60 МАККАИ S.: Az Országos Református Missziói Munkaközösség gyülekezeti szolgálata. In: *Református Gyülekezet*, 1949. július, 40.

61 МАККАИ S.: Konventi missziói előadó jelentés. In: *Református Gyülekezet*, 1950. június, II. évf. 6. sz., 438.

62 МАККАИ S.: *Az egyház missziói munkája...*, 268.

A bibliaiskola vége

A pártállam a bibliaiskolát betiltotta. 1950. május 15-én a református egyház hivatalos lapjában közzétették az új Missziói Szabályrendeletet, s ezzel életbe is lépett az Egyetemes Konvent 142/1931. sz. határozataként.⁶³ A szabályrendelet elismeri: a Missziói Munkaközösség „az elmúlt két év alatt eredményes szolgálatot végzett, melynek nyomán áldott felvirágzás indult a különböző missziói munkaterületeken.”⁶⁴ Új utasításaival azonban az „áldottnak” minősített munkát megbénította, a gyülekezeti missziót lényegében az istentiszteletekre korlátozta,⁶⁵ a missziói tevékenységet erősen központosította, a pártállam által ellenőrizhető felügyelet alá vonta. Fegyelmi felelősség terhe alatt a szabályrendelet utasításait végre kellett hajtani.⁶⁶ Az egyházi vezetők pünkösdi körlevélben értesítették a lelkipásztorokat és presbitereket, hogy fogadják az új Missziói Szabályrendeletet nagy háladással,⁶⁷ a Szentlélek pünkösdi ajándékaként(!), holott az éppen megoltotta a Szentlélek eleven munkáját!⁶⁸ Idézet a pünkösdi körlevélből: „*Nem tartjuk esetleges dolognak, hanem Isten egyházunkat kegyelmesen megújítani akaró jóvolta [...] jelének, hogy ez a szabályzat éppen a Szentlélek missziót támasztó és éltető kitöltetésének ünnepére készült el, és érkezik a gyülekezetekhez. A mostani pünkösdi ezáltal különösképpen is a misszió ünnepe lesz. [...] Ezt a kegyelmet [tulajdonképpen az új Missziói Szabályrendeletet!] el nem fogadni, visszautasítani a Szentlélek megoltása, s egyúttal önmagunk felett önmagunk által kimondott halálos ítélet lenne.*”⁶⁹ A körlevél aláírója első helyen a konventi világi elnöknek frissen kinevezett(!)⁷⁰ Kiss Roland volt,⁷¹ aki azzal büszkélkedett, hogy „sikerült megakadályozni” a Makkai-féle „bocher-is-

63 Az Egyetemes Konvent 142/1931. sz. határozata. In: *Református Egyház. A Magyarországi Református Egyház hivatalos lapja*. 1950. május 15. II. évf. 10. sz. (10–13.), 10.

64 Szabályrendelet. In: *Református Egyház*. 1950. május 15. II. évf. 10. sz., 10.

65 A konventi elnökségi tanács határozata a „Missziói Szabályrendelet” végrehajtására nézve. 2015/1950 – I. sz. In: *Református Egyház*, 1950. december 15., II. évf. 24. szám. (1–32.), 6.

66 Uo.

67 Pünkösdi körlevél az összes lelkipásztorokhoz és presbitériumokhoz. In: *Református Egyház*, 1950. május 15. II. évf. 10. sz. (1–24.), 1.

68 Uo.

69 Uo.

70 Hírek és közlemények. Közérdekű események. In: *Református Egyház*, 1950. május 15. II. évf. 10. sz. 20. Megj.: Balogh Jenő előző konventi világi elnök a május 12–13-án tartott konventi ülésen mondott le, amikor az új Missziói Szabályrendeletéről határoztak!

71 Pünkösdi körlevél az összes lelkipásztorokhoz és presbitériumokhoz. In: *Református Egyház*, 1950. május 15. II. évf. 10. sz. 1.

kolát” (lásd fent). De „atyafiságos szeretettel” írta alá...(!) Éppúgy, mint az új Missziói Szabályrendelet végrehajtási utasítását⁷² és 1950 decemberében megjelent gerincpuhító „Testvéri üzenet”.⁷³

Értékelő összegzés

Az ellenfél veszélyként tekint értékeinkre, ezért ki akarja iktatni a rendszerből. A Makkai-féle bibliai tanfolyam ilyen érték (volt).

Központosítás jegyeit mutatta mind a Makkai-féle missziói program (1948–1950), mind az 1950-ben érvénybe lépő, missziót korlátozó szabályrendelet. Mi a különbség? Az, hogy a kulcspozíciókat fokozatosan állampárthű emberek töltötték be, ezért az utóbbi centralizáció már az egyház ellen történt.

Minden jó kezdeményezés mögött – a személyi alkalmasságon túl – jó emberi kapcsolatok rejlenek, mint Makkai és Ravasz esetében.⁷⁴ A hatékony misszió alapvető emberi feltétele minden szinten a vezetők közötti „lelkületi egység”. „A missziói munkának gyakorlati alapot a lekipásztorok baráti, testvéri szövetsége ad.”⁷⁵

Makkai missziói programja visszahelyezi az ébresztés szolgálatát a gyülekezetek kezébe, oda, ahol az ősegyházban volt, s ahonnan világmissziós útjára indult.

Ahol Isten Szentlelkét megoltották, oda nem szívesen megy vissza, csak ha ott bűnbánatot tapasztal!

Ma, amikor az egyházi közoktatási rendszer az egyházi iskolák stratégiai célkitűzéseit igyekszik megfogalmazni, nem maradhat látás nélkül az egyház! *Nem tudnak az iskolák megújulni addig, amíg a gyülekezetek nem újulnak meg! Az egyházi iskolák megújulásának gyökere a gyülekezetekben rejlik!*⁷⁶ Az Ige természetes közege a gyülekezet, nem helyettesítheti az iskola. A szülők keresztyén identitásának is meg kell erősödnie ahhoz, hogy a

72 *Református Egyház*, 1950. december 15., II. évf. 24. sz., 6.

73 Uo.

74 FEKETE Károly: *Tudománnyal és a hit pajzsával*. Az Erdélyi Református Egyházkerület kiadása. Kolozsvár, 2008. (1–174.), 60–74.

75 Makkai Sándor: *Élő gyülekezet. Tanulmányok, előadások a gyülekezeti misszió közösségi szolgálatának köréből*. Református Egyetemes Konvent Sajtóosztálya, Budapest, 1948. (1–148.), 74.

76 FODORNÉ NAGY Sarolta: A református iskola stratégiai fő célja: neveljen bölcsességre! In: *Magyar Református Nevelés*, Református Pedagógiai folyóirat, 2019.2. sz. „Középis-kolás fokon”, (36–47), 46. Online: <http://refpedi.hu/mrn2019/02/#page=46>

fiatalok keresztyén értékrend alapján tájékozódjanak, és a társadalom szétzilált állapotából eszméljen.

A múlt felismerései táplálni akarják a jelent, miképpen Ábrahám kútjai Izsák nemzedékét (1Móz 26,18). Betemetett kutak fölött járunk. Egy-egy lapátnyi földet⁷⁷ dobott rájuk a sokszintű belső árulás, az egyház anyagi ellehetetlenítése, a hitoktatás fokozatos „fakultatívvá” tétele, az iskolák államosítása, az egyházi sajtó központosítása, az egyház „lefejezése” Ravasz László eltávolításával, s a megszeretett szekularizáció. A gyülekezetek belső ereje meggyengült. Átfogó gyülekezetépítő stratégiára van szükség. Makkai Sándor programja ilyen stratégia lehet! – vagy legalább kiindulópont egy terv megfogalmazásához.

77 FODORNÉ NAGY Sarolta: *Történelmi lecke. A Magyar Köztársaság és a Magyarországi Református Egyház között 1948-ban létrejött „Egyezmény” megkötésének körülményei és hatása különös tekintettel a nevelésre.* Dunamelléki Református Egyházkerület, Budapest, 2006 (1–340.).